

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Karonen, Petri

Title: Historian väitöskirjojen aikakaudet, julkaisukielet ja väitösyliopistot 1850-luvulta 2010-luvun jälkipuoliskolle

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Karonen, P. (2019). Historian väitöskirjojen aikakaudet, julkaisukielet ja väitösyliopistot 1850-luvulta 2010-luvun jälkipuoliskolle. In P. Karonen (Ed.), *Tiede ja yhteiskunta : Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle* (pp. 32-35). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 1449.

Tietoisku: Historian väitöskirjojen aikakaudet, julkaisukielet ja väitösyliopistot 1850-luvulta 2010-luvun jälkipuoliskolle (Petri Karonen)

Väitöskirjojen määrästä, niissä käsitellyistä aikakausista sekä valmistuneiden väitöskirjojen jakaumasta voidaan esittää tilastotietoja. Sekä aikakautta että historian alaa koskevat luokitukset ovat kirjoittajan ja noudattavat hänen käsitystään luokituksista: niinpä esimerkiksi ”Suomen historian” alle on yhdistetty myös Suomen, Skandinavian ja Pohjoismaiden historia sekä Nordisk historia. Luokitukset on tarkoituksella jätetty karkeiksi, jotta niiden avulla suuret linjat saataisiin näkyviin. Silti teemojen ja aihepiirien rajat ovat usein häilyvät, kuten esimerkiksi Suomen ja taloushistorian tai Suomen ja poliittisen historian osalta.

Taulukko 6. Suomessa vuosina 1852–2016 julkaistut historian alan väitöskirjat aikakauden ja oppialan mukaan. Lähteet: taulukko 5 ja siinä mainitut lähteet.¹

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
Vanha aika	1	39	0	2	0	0	3	3	0	48
Keskiaika	18	36	0	7	0	0	6	1	0	68
1500-luku	19	8	0	1	0	0	6	0	0	34
1600-luku	42	13	0	1	0	0	5	2	0	63
1700-luku	64	22	0	0	0	1	9	1	0	97
1800-luku	85	24	7	4	6	7	29	4	0	166
1900-luku	165	113	28	40	91	7	63	6	3	506
Useita aikakausia	151	59	18	11	11	10	26	12	3	301
Yhteensä	545	314	53	56	108	25	147	29	6	1 283

Lyhenteet: A = Aikakausi; B = Suomen ja muiden Pohjoismaiden historia; C = Yleinen historia; D = Talous- ja sosiaalhistoria; E = Kulttuurihistoria; F = Poliittinen historia; G = Aate- ja oppihistoria; H = Kirkkohistoria; I = Oikeushistoria; J = Muu; K = Yhteensä

Taulukon perusteella pisimpään oppialoina Suomessa tunnustetut Suomen ja yleisen historian alat ovat kaikkein suosituimpia väittelyoppiaineita. Odotusten mukaisesti ennen muuta lähihistorian (tässä ymmärretty 1800- ja 1900-lukujen ja sitä nuoremman ajan historiaksi)

¹ Mikäli väittelijällä on useampia väitöskirjoja samalta oppialalta, on mukaan laskettu vain ensimmäinen teos.

teemat korostuva kaikilla oppialoilla. Keskiaikaa edeltävät aikakaudet ovat olleet yleisen historian alaa, samoin enin osa keskiajan tutkimuksesta. Kiintoisaa on, että reformaation, vastareformaation ja valtionrakennuksen kannalta ainakin kaikkialla Euroopassa keskeinen 1500-luku on herättänyt lähes kautta aikain Suomessa poikkeuksellisen vähän mielenkiintoa.

Taulukko 7. Suomessa vuosina 1852–2016 julkaistujen väitöskirjojen julkaisukieli. Lähteet: Taulukko 5 ja siinä mainitut lähteet.

Väitöskirjan julkaisukieli	N	%
Suomi	802	63
Englanti	247	19
Ruotsi	149	12
Saksa	62	5
Ranska	12	1
Muu	11	1
Yhteensä	1 283	100

Noin kaksi kolmesta Suomessa puolustetuista väitöskirjoista on kirjoitettu suomeksi. Ensimmäinen suomenkielinen väitöskirja oli tunnetusti G. Z. Forsmanin (Yrjö-Koskinen) *Nuijasodan syyt ja alku Pohjanmaalla* (1858). Se oli tarkastelujakson neljäs historian alan väitöskirja: ensimmäinen oli Edvard Grönbladin *Nya bidrag till belysande af Finlands medeltid* (1852). Ensimmäinen² saksankielinen väitös puolestaan oli Jaakko Gummeruksen kirkkohistorian alaan kuulunut *Beiträge zur Geschichte des Buss- und Beichtwesens in der schwedischen Kirche des Mittelalters* (1900). Humanistis-yhteiskuntatieteellisesti suuntautuneen historian tutkimuksen puolella ensimmäinen saksan kielellä väitellyt oli U. L. Lehtonen vuonna 1904. Sattumaa tai ei, mutta 1900-luvun alkupuoliskolla saksankielisellä väitöskirjalla oppineisuutensa Suomessa osoittaneista 13 henkilöstä peräti yhdeksän päätyi aikanaan professoriksi Helsingin yliopistoon tai Åbo Akademiin.³ Ensimmäinen englanninkielinen väitös oli Jorma Vallinkosken *The History of the University library at Turku 1640–1722* (1948). Varsinaisesti englannin kielen voittokulku tässä merkityksessä alkoi vasta 1970-luvulla, jolloin tarkastettiin 12 väitöskirjaa; seuraavalla vuosikymmenellä määrä ei suinkaan kasvanut. 1990-luvun väitöskirjabuumiin myötä myös englanniksi

² Tarkasti ottaen J. R. Danielson-Kalmari oli jo 1878 julkaissut saksankielisen dosentinväitöskirjansa, mutta sitä ennen jo laatinut suomenkielisen lisensiaatintutkimuksen (väitöskirjan de facto).

³ Jaakko Gummerus (kirkkohistoria), U. L. Lehtonen, Gabriel Rein (nuor.), K. R. Brotherus (valtio-oppi), Johannes Sundwall, Aarno Malin (myöhemmin Maliniemi), Lolo Krusius-Ahrenberg, Vilho Niitemaa sekä Erkki Kuujo. Myös Karjalan kannaksella talvella 1940 kaatuneet Gunnar Mickwitz ja Anders Donner olivat väitelleet saksankielisellä opinnäytteellä.

kirjoittaminen laajeni: vuosikymmenen mittaan väiteltiin englanninkielisellä väitöskirjalla useammin kuin sitä edeltäneiden lähes 150 vuoden aikana yhteensä.

Tiivistys eri yliopistojen väitösten määristä näkyy oheisesta taulukosta. Taulukko on jaettu kahtia vuoden 1965 kohdalta, jotta uusien yliopistojen ja laitosten tuloksellisuus saadaan vertailukelpoiseksi.

Taulukko 8. Väitöskirjojen määrät yliopistoittain 1852–2016. Lähde: Taulukko 5 ja siinä mainitut lähteet.

Väittelypaikka	Väitöksiä ennen vuotta 1965	Vuodesta 1965 alkaen	Yhteensä väitöksiä	%
HY	216	475	691	53,5
JoY/ISY	(ensimmäinen väitös 1977)	62	62	5
JY	(ensimmäinen väitös 1969)	108	108	9
OY	(ensimmäinen väitös 1974)	89	89	7
TaY	1 (ensimmäinen väitös 1961)	85	86	7
TY	13 (ensimmäinen väitös 1927)	158	171	13
ÅA	21 (ensimmäinen väitös 1929)	48	69	5
Muu	(ensimmäinen väitös 2003)	7	7	0,5
Yhteensä	246	1 019	1 265	100

Helsingin yliopiston ylivoima väitöskirjojen määrässä on koko jaksolla selkeä, mutta tilanne tasoittuu jossain määrin, kun rajavuodeksi otetaan 1965. Silti lähes puolet väitöskirjoista on laadittu maan suurimpaan yliopistoon, Turun seuraten toisena. Uusista yliopistoista Jyväskylän yliopisto on ainoa sadan väitöksen yli päässyt yksikkö.